

Mary Shelley ou a invención do monstro

Miguel Vázquez Freire

Nova Escola Galega
vfreiremiguel@gmail.com

OS EQUÍVOCOS ARREDOR DO CREADOR E A CRIATURA

Mary Shelley tiña apenas vinte e un anos cando creou *Frankenstein ou o moderno Prometeo*, a súa primeira novela. Posteriormente publicou algunha máis pero ningunha acadou a sona, que continúa na actualidade, da súa *opera prima*. A historia de como naceu este relato terrorífico, que a propia autora evoca na súa introdución á edición de 1831, foi moitas veces contada, incluída a recreación cinematográfica que fixo o realizador español Gonzalo Suárez (*Remando al viento*, 1988), cuns noviños Hugh Grant e Elizabeth Hurley interpretando os papeis de Lord Byron e a súa amante (e media irmá de Mary Shelley) Claire Clairmont. Mary Shelley e o seu home, o poeta Percy B. Shelley, foron interpretados por dous actores que logo non terían unha traxectoria tan notoria na gran pantalla, Lizzy MaInnery e Valentine Pelka. Completaba o reparto José Luis Gómez como o doutor Polidori, autor dun relato protagonizado por un vampiro que sería eclipsado polo éxito do *Drácula* de Brian Stoker. Este filme moi ben pode ser un recurso complementario para traballar na aula sobre o texto literario, aínda que advirto de que non é o tipo de cine que espontaneamente atrae espectadores adolescentes.

A obra de Mary Shelley conta con dúas traducións ao galego, a segunda aparecida recentemente en moi coidada edición ilustrada (ver referencias). Malia o éxito da novela, que fixo do "monstro de Frankenstein" unha figura que forma xa parte inseparable do imaxinario simbólico popular, moi axiña se xeraron certos equívocos. O primeiro, e posiblemente máis persistente e estendido, ten que ver coa propia figura do monstro, e nace a partir da espléndida versión cinematográfica dirixida por James Whale en 1931. Malia levar o explícito título de *O doutor Frankenstein* (na distribución española, o título orixinal era só *Frankenstein*), o personaxe do monstro, interpretado por Boris Karlof, non só eclipsou o doutor, senón que lle roubou o nome. Así, aínda hoxe moita xente pensa que Frankenstein é a criatura e non o seu creador. Pero ademais a diéxese cinematográfica modificou de forma esencial o contido da na-

REVISTAGALEGA
DE EDUCACIÓN
PUBLICACIÓN DE NOVA ESCOLA GALEGA

ISSN: 1132-8932
Páx. 92-94

rración literaria, especialmente no relativo á construción do monstro, a quen privou da palabra. E non o digo, naturalmente, porque esteamos a falar dunha película aínda esencialmente muda senón porque o monstro mesmo é mudo. Dese xeito, subliñábase a súa condición animal, a súa bestialidade poderíamos dicir, contradicindo radicalmente o espírito da novela. Por certo, Whale fixo unha segunda parte, *A noiva de Frankenstein* (1935), igualmente excelente (a min parécese mellor ca a primeira), máis fiel á novela, e na que assistimos ao torpe proceso de aprendizaxe da fala por parte do monstro.

Por que digo que esta mudez contradí o espírito da novela? Porque o monstro ou a criatura, que non ten nome (négallo o seu creador), si ten fala e pronuncia elaboradísimos discursos, que evidencian que en absoluto está desprovisto de racionalidade (non é, logo, un animal, unha besta). É tamén un ávido lector, que procura en tres libros (*O Paraíso perdido* de Milton, as *Vidas paralelas* de Plutarco e *Os sufrimientos de Werther* de Goethe), achados casualmente, os coñecementos e valores que o seu creador non lle deu.

OS PERIGOS DA CIENCIA E DA TECNOLOXÍA

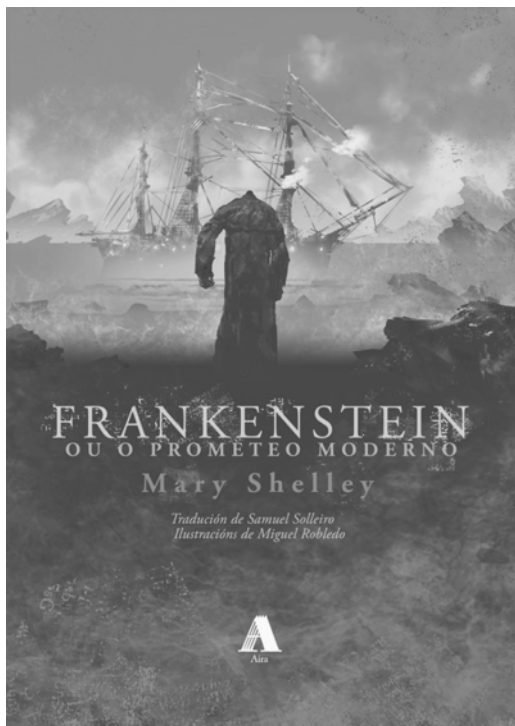
É tamén exclusivo da versión cinematográfica o erro do axudante do doutor (inexistente na novela), que cambia o cerebro inicialmente elixido por outro dun delincuente, introducindo un determinismo biolóxico, na liña das teorías de Lombroso sobre os asasinatos natos, que tampouco non está no texto de Mary Shelley. Si está a advertencia sobre o perigo de que a ciencia moderna, asociada coa tecno-

loxía, produza cambios que acaben escapando do control dos científicos, e neste punto hai coincidencia entre o orixinal literario e a versión fílmica. A autora salienta ao adoptar como subtítulo "O Prometeo moderno". Prometeo é o heroe que se atreve a desafiar os deuses roubándolles o lume para favorecer os seres humanos. Mais este acto de desafío incorre na "híbris", é dicir, a pretensión de ocupar o lugar dos deuses, o que estes non poden deixar de castigar. O doutor Frankenstein, epítome do científico moderno, pretende tamén suplantar a deus, neste caso o deus creador da tradición cristiá, chegando ao atrevemento extremo de trocarse el mesmo en creador de vida. Mais non será precisa a intervención divina para que sobre el caian os máis terribles castigos. A autora (filla dun matrimonio de librepensadores, o ideólogo anarcoliberal William Goddard e a profeminista Mary Wollstonecraft, pouco inclinada, logo, por formación, aos dogmas religiosos) optará por amosar como son os propios temores do creador, diante dos potenciais da súa obra, os que provocarán a catástrofe. É dicir, non é un castigo divino (aínda que este sexa de continuo evocado nos laios do doutor) senón a súa imprudencia e inseguridade as que desencadean a catástrofe.

É o punto de vista da elocuente criatura o que sitúa o conflito nuns parámetros moi diferentes, lonxe de todo maniqueísmo determinista. O que reprocha ao seu creador é que non se teña comportado con el como o que debería ser, un auténtico pai, é dicir, un educador afectuoso. Ao rexeitalo e privalo de afecto, foi el, o doutor, quen o converteu nun ser monstruo-

so, porque quen non recibe afecto e é obrigado a vivir en soidade acaba condenado ao odio e a crueldade. O rexeitamento que suscita nos demais non é polos seus actos violentos senón que, ao revés, acaba sendo violento por ser rexeitado. "Eu era bo e xeneroso", di, e "a desgraza fixo de min un demo. Faime feliz e volvei ser virtuoso". Deste xeito, a metáfora do monstro adquire un valor simbólico que transcende a problemática tecnolóxica para proxectarse sobre a aceptación do outro, do diferente. A condición monstruosa, que cae sobre el como un estigma, non ten que ver cos actos senón coa aparencia externa, por iso a criatura só será ben acollida por un vello cego, a carón do cal atopará por vez primeira, e única, o afecto.

Se os primeiros filmes sobre Frankenstein ubícanse claramente no xénero de terror, e a súa criatura é desde entón, a carón de Drácula ou o lobihome, un dos emblemas de personaxe aterreciente na gran pantalla, a novela ofrece unha maior complexidade. Certamente contén elementos que a emparentan co xénero literario de terror e misterio, na liña da chamada novela gótica, pero tamén se a ten vinculado coa xénese da ciencia ficción. Non na perspectiva de Jules Verne, enaltecedora dos progresos científicos, senón na do *Dr Jekyll e Mr Hide* (1886) de R. L. Stevenson, *A illa do doutor Moureau* (1896) ou *O home invisible* (1897) de H. G. Wells, que se erguen como berros de advertencia contra a posibilidade de que as forzas que o desenvolvemento científico técnico liberan acaben escapando do control de quen as liberou. Neste sentido, todas elas coinciden en afrontar

de forma moi explícita un dilema ético que as dota dunha evidente actualidade, porque a pregunta polos límites da manipulación técnica da natureza humana resulta hoxe máis pertinente, por máis urxente, que cando estas novelas foron escritas.

Nese sentido, a novela de Mary Shelley sitúase dentro do movemento romántico, que atenúa o precedente optimismo racionalista da Ilustración. O relato está construído seguindo a fórmula, frecuente nos autores románticos, dos intercambios epistolares que van introducindo o lector, de vagar, no miolo do enigma, creando unha expectativa que se cadra tampouco aceptará doadamente unha parte do lectorado novo. Así, as primeiras cartas van dirixidas por un tal R. Walton, desde a cidade rusa de San Petersburgo, á súa irmá de Salisbury. É este Walton quen, logo de describir os seus propios desconcertos vitais, narrará o encontro

co patético e desesperado doutor Frankenstein. Para que por fin apareza a criatura, o lector terá que agardar ata o capítulo XI, cando xa leva lido case unha terceira parte da obra. Non é estraño que proliferen, aínda hoxe, as versións abreviadas que practicamente eliminan as cuitas iniciais de Walton e saltan directamente ao relato, tamén epistolar, de Frankenstein sobre as razóns que o levan á creación do monstro.

Por outra parte, este monstro non ten moito que ver coas figuras monstruosas dos relatos da tradición oral revalorizados polo romanticismo (meigas, ogros e demais), coas que si gardan algún parentesco Drácula e o lobishome. Non é un monstro xurdido da natureza senón en certo xeito creado contra ela. Con *Frankenstein* nace, logo, un novo tipo de monstro que aínda hoxe mantén a súa ameaza. Un monstro que, poderíamos dicir, nace da propia monstruosidade dos retos morais que axexan á natureza humana. O monstro, dinos Mary Shelley, como dirán Stevenson e Wells, non está fóra de nós senón que nós somos o monstro.

OS NOVOS FRANKENSTEIN DE CINE

Despois dos dous Frankenstein de James Whale sucedéronse numerosas readaptacións do mito, a maioría de moi baixa calidade estética. En 1974, Mel Brooks dirixiu unha exitosa revisión en clave cómica, *Young Frankenstein* (*El jovencito Frankenstein* en España), que probablemente siga facendo rir aos espectadores novos de hoxe. En 1994, Kenneth Branagh realizou un novo *Frankenstein*, no que el mesmo interpretou o doutor e Robert de Niro o

monstro, seguindo con moita fidelidade o orixinal literario, e ao meu parecer cun notable acerto artístico. Hai unha versión máis recente, de 2015, dirixida en Estados Unidos por Bernard Rose, que non coñezo pero que, polas referencias lidas, explota máis a espectacularización dos efectos especiais que a procura de novas complexidades na reinterpretación do mito. Xa en 2017, a directora de orixe saudita Haifa Al-Mansour, na produción británica *Mary Shelley*, céntrase na figura da autora nun relato biográfico que a min me pareceu tan delicado como en xeral conseguido. ■

REFERENCIAS

- MARY SHELLEY: *Frankenstein ou o moderno Prometeo*. Tradución ao galego de Fernando R. Tato Plaza. Galaxia, colección Costa Oeste, 1999.
- MARY SHELLEY: *Frankenstein ou o moderno Prometeo*. Tradución ao galego de Manuel Solleiro. Ilustracións de Miguel Robledo. Aira Edicións, 2019. Premio da Gala do Libro Galego á mellor tradución do 2019.
- CLIJ (CUADERNOS DE LITERATURA INFANTIL Y JUVENIL): 200 años de Frankenstein. Nº 284. Xullo – agosto 2018.